

MODUL 6

Maďarsko I: základní historické a geopolitické údaje – zákonodárná, výkonná a soudní moc – maďarská ústava

Cíl:

Student po prostudování kapitoly získá základní informace o historických a geopolitických souřadnicích Maďarské republiky a bude se orientovat v elementárních informacích o zákonodárné, výkonné a soudní moci. Současně bude schopen stručně pojednat o genezi a struktuře maďarské ústavy.

Klíčová slova:

Základní historické a geopolitické údaje: Maďarsko jako nástupnický stát Rakouska-Uherska – meziválečné politické a správní uspořádání Maďarska – Maďarská lidová republika – události roku 1956 – ústavní změny po roce 1989 – národní a opoziční kulatý stůl – ústavní změny 90. let.

Zákonodárná moc: početní složení a volba členů Národního shromáždění – ústavní působnost parlamentu – poslanecký mandát – Rada obrany vlasti – zasedání Národního shromáždění a stálé parlamentní výbory – referendum – petiční akce.

Výkonná moc: osoba, způsob volby a ústavní kompetence prezidenta Maďarské republiky – činnost vlády – osoba a kompetence premiéra.

Soudní moc: Ústavní soud Maďarské republiky – soudní tabule – celostátní rada soudnictví.

Ústava Maďarské republiky: geneze současné ústavy – struktura ústavního dokumentu.

Shrnutí:

Republika Maďarsko je střeoevropským státem s hlavním městem Budapešť. Maďarská republika vznikla poprvé v listopadu 1918 po rozpadu Rakouska-Uherska, záhy však byla vystřídána Maďarskou republikou rad (1919) a obnoveným Maďarským královstvím (1920). Republika byla obnovena v roce 1946, v roce 1949 v komunistických intencích jako lidová, ale k plnému rozvoji demokratického života došlo až po roce 1989. Základ současného ústavního zřízení byl položen při ústavních změnách na podzim 1989 a v létě 1990 v rámci jednání tzv. národního a opozičního kulatého stolu. Ke druhé vlně ústavních změn došlo po parlamentních volbách konaných v březnu a dubnu 1990, kdy již mělo Maďarsko vládu legitimovanou výsledkem svobodných parlamentních voleb. V obou případech byly ústavní reformy výsledkem uzavřených jednání stranických elit, ve druhém případě navíc pouze

představitelů dvou nejsilnějších stran. Maďarský parlament (Národní shromáždění) je jednokomorový a zasedá v něm 386 poslanců volených na čtyřleté funkční období přímou a tajnou volbou s využitím smíšeného volebního systému. Hlavním posláním parlamentu je legislativní činnost, ovšem právo zákonodárné iniciativy přísluší také prezidentovi republiky, vládě, všem parlamentním výborům a poslancům. Maďarský parlament zasedá dvakrát do roka na jarní a podzimní řádné schůzi. Prezident Maďarské republiky je hlavou státu, dohlíží na demokratické fungování státu a je vrchním velitelem ozbrojených sil. Prezidenta republiky volí parlament na pětileté funkční období, přičemž znovuzvolení téže osoby je možné jen jedenkrát. Prezidentem může být zvolen kterýkoliv maďarský občan s aktivním volebním právem, který dosáhl věku 35 let. Vláda je složena z předsedy vlády a ministrů. Premiéra volí parlament nadpoloviční většinou hlasů na návrh prezidenta Maďarské republiky. Soudní soustava je na Slovensku tvořena Ústavním soudem Maďarské republiky a řádnými soudy v čele s Nejvyšším soudem, jemuž jsou podřízeny soudní tabule, soud pro hlavní město, župní, místní a pracovní právní soudy. Psanou ústavu získalo Maďarsko až v roce 1949. Současná ústavní zřízení vychází z událostí z podzimu 1989 a léta 1990, přičemž dnešní verze maďarské ústavy vychází ze zákona číslo XX z roku 1949, který dosud prošel několika novelami. Text maďarské ústavy se po úvodní preambuli skládá ze čtrnácti hlav, přičemž poslední hlava má charakter závěrečných ustanovení.

Kontrolní otázky:

- 1) Co to byla jednání tzv. národního a opozičního kulatého stolu?
- 2) Stručně přibliž způsob volby členů Národního shromáždění a vyjmenuj alespoň některé z jeho základních kompetencí.
- 3) Co je to tzv. Rada obrany vlasti?
- 4) Porovnej ústavní kompetence a roli premiéra Maďarské republiky s ostatními střeoevropskými státy.
- 5) Co je to tzv. soudní tabule Maďarské republiky?

Literatura:

Benda, L. – Dančák, B.: Instrukce referenda v Maďarsku, v Polsku a na Slovensku a její uplatnění v roce 1997. Politologický časopis 1998, č. 3.

Benda, L.: Maďarsko. In Kubát, M. (ed.): Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy, Praha: Eurolex Bohemia 2004, s. 217–235.

Honzák, F., Pečenka, M., Steller, F., Vlčková, J.: Evropa v proměnách staletí. Praha: Libri, 1997, s. 366–370.

www.magyarorszag.hu (portál státní správy Maďarské republiky).

www.mkogy.hu (stránky Národního shromáždění Maďarské republiky).

1. ZÁKLADNÍ HISTORICKÉ A GEOPOLITICKÉ ÚDAJE

Republika Maďarsko (Magyar Köztársaság), stát ve střední Evropě o rozloze 93 032 km², hlavní město Budapešť (Budapest).

1.1 Maďarsko v letech 1918–1989

Po rozpadu Rakouska-Uherska vznikla v **listopadu 1918 Maďarská republika**, kterou záhy vystřídala jen krátce existující **Maďarská republika rad (jaro/léto 1919)**. Po likvidaci Maďarské republiky rad československými a rumunskými vojsky byla v roce 1920 republika zrušena a **obnoveno království v čele s admirálem Miklósem Horthym jako říšským správcem**. Pokus Karla I. Habsburského o restauraci moci v roce 1921 ztroskotal na Horthyho neochotě předat moc a na odporu nově vzniklých okolních států. Meziválečné Maďarsko tak zůstalo královstvím bez krále, podobně, jako byl Horthy admirálem bez loďstva.

Poválečné hranice Maďarska byly stanoveny na základě Trianonské mírové smlouvy ze 4. června 1920, podle níž muselo Maďarsko odstoupit tři čtvrtiny území historických Uher Rakousku (Burgenland), Československu (Slovensko, Podkarpatská Rus), Rumunsku (Sedmihradsko a část Banátu) a Jugoslávii (Chorvatsko včetně Slavonie, Bačka a zbývající část Banátu). Pokusy o revizi Trianonské mírové smlouvy sice vedly ke krátkodobým územním ziskům, ovšem jen za cenu spojenectví s nacistickým Německem a fašistickou Itálií v průběhu druhé světové války: Již 2. listopadu 1938 získalo Maďarsko tzv. **1. vídeňskou arbitráží** oblasti jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi, v březnu 1939 zbytek Podkarpatské Rusi a **2. vídeňskou arbitráží** (29. 8. 1940) bylo Rumunsko donuceno fašistickými mocnostmi k odstoupení severního Sedmihradska a severní části Banátu. Po německé invazi do Jugoslávie připojilo Maďarsko i část Vojvodiny.

Po druhé světové válce se Maďarsko, které se stalo 1. února 1946 republikou, vrátilo do původních hranic z roku 1920, přičemž s definitivní podobou hranic souhlasilo podepsáním Pařížské mírové smlouvy roku 1947. V roce 1947 se v Maďarsku dostali k moci komunisté a dva roky na to byla vyhlášena **Maďarská lidová republika (1949)**. Protisovětská a protikomunistická opozice v zemi však sílila, a nakonec vypuklo na podzim 1956 lidové protikomunistické povstání, které však bylo potlačeno sovětskými intervenčními vojsky. Na konci osmdesátých let se v Maďarsku, které nikdy zcela nesocializovalo drobné podnikání a zemědělství, začaly projevovat tendence k obnově pluralitního systému, nakonec vedoucí k **obnově Maďarské republiky** a změně ústavního zřízení.

1.2 Institucionální vývoj po roce 1989

Základ současného ústavního zřízení byl položen při ústavních změnách na podzim 1989 a v létě 1990. **První rozsáhlá novela Ústavy (zákona č. XX/1949) vstoupila v platnost se slavnostním vyhlášením Maďarské republiky (bez přívlastku „lidová“) dne 23. října 1989.** Hlavním motivem novely bylo vytvoření institucí právního státu, ústavní zakotvení základních práv a svobod a vytvoření nástrojů na jejich ochranu – Ústavního soudu a institutu parlamentních komisařů pro občanská práva (ombudsmanů). Zároveň bylo **zrušeno ústavní zakotvení vlády jedné politické strany a obnovena funkce prezidenta republiky** (Maďarská lidová republika neměla prezidenta, ale kolektivní hlavu státu). V úpravě legislativního procesu byl jako obecný princip pro přijímání zákonů předepsán souhlas dvoutřetinové většiny poslanců: mělo jít o pojistku pro nesnadnou situaci po prvních svobodných volbách, a to nejen proti dosavadní monopolní politické straně, ale i ve vztahu mezi opozičními stranami navzájem. Novelu Ústavy doplňovaly demokratizační zákony o Ústavním soudu, politických stranách a o volebním systému pro volby do parlamentu.

První vlna ústavních změn měla podobu uzákonění politických dohod a konkrétních legislativních návrhů, vzešlých z jednání tzv. **národního kulatého stolu**. Jednání mezi Maďarskou socialistickou dělnickou stranou (MSZMP) a opozičními subjekty, sdruženými do tzv. **opozičního kulatého stolu**, probíhala od června do září 1989. Převedení výsledků jednání do podoby zákonů bylo možné díky převahy reformistů ve vládnoucí komunistické MSZMP. Poslední komunistická vláda Miklóse Németha (24. listopadu 1988 až 23. května 1990) postupovala výsledky politických dohod s opozicí jako legislativní návrhy parlamentu,

který je bez zásadních změn schválil, ačkoliv v něm převážnou většinu tvořili poslanci MSZMP.

Ke **druhé vlně ústavních změn** došlo po parlamentních volbách konaných v březnu a dubnu 1990, kdy již mělo Maďarsko vládu legitimovanou výsledkem svobodných parlamentních voleb. Proto byl učiněn posun ve prospěch efektivního vládnutí omezením nutnosti dvoutřetinové parlamentní většiny v legislativní proceduře na vyjmenovaný okruh asi třiceti oblastí. Dále byl zaveden institut konstruktivního veta nedůvěry a vyloučení možnosti vyslovení nedůvěry jednotlivým ministrům. Ústavní změny byly uskutečněním politické dohody mezi dvěma nejsilnějšími politickými stranami podle výsledků parlamentních voleb – vládního Maďarského demokratického fóra (MDF) a opozičního Svazu svobodných demokratů (SZDSZ).

V obou případech byly ústavní reformy výsledkem uzavřených jednání stranických elit, ve druhém případě navíc pouze představitelů dvou nejsilnějších stran. Na základě této skutečnosti někteří kritici vytýkají maďarskému ústavnímu pořádku nedostatečnou legitimitu. V uplynulém desetiletí nicméně takto vytvořený ústavní pořádek prokázal svou stabilitu a schopnost fungovat jako rámec pro působení politických aktérů.

Dnešní Maďarsko je demokratickou parlamentní republikou s jednokomorovým parlamentem, je členem OSN (1948), NATO (1997), EU (2004), OECD, CEFTA a dalších mezinárodních organizací. Maďarsko má parlamentní režim. Typ politického režimu je dán ústavou, která vymezuje vztahy mezi nejdůležitějšími státními institucemi. Nynější ústava byla přijata parlamentem 18. října 1989. Nejedná se o ústavu zcela novou, nýbrž o novelizaci komunistické ústavy z roku 1949 (před rokem 1949 Maďarsko nemělo psanou ústavu).

2. MAĎARSKÝ SYSTÉM VEŘEJNÉ SPRÁVY: ZÁKONODÁRNÁ, VÝKONNÁ A SOUDNÍ MOC

2.1. Zákonodárná moc: Národní shromáždění

Maďarský parlament (Národní shromáždění) je jednokomorový a zasedá v něm 386 poslanců volených na čtyřleté funkční období přímou a tajnou volbou s využitím smíšeného volebního systému: z celkem 386 poslanců je 176 voleno většinově a 152

proporčně, zbývajících 58 mandátů je voleno také proporčně, ovšem v jednom celostátním volebním obvodu. 176 poslanců je voleno dvoukolovým většinovým systémem v jednomandátových volebních obvodech a 152 poslanců je voleno proporčně ve dvaceti vícemandátových (od čtyř do osmadvaceti mandátů) volebních obvodech, jejichž počet se shoduje s počtem žup. 58 mandátů je přerozdělováno podle zbytků hlasů nevyužitých ve většinové, ani proporční části. Složitá kombinace většinového a proporčního volebního systému měla zmírnit volební ztráty menších stran, ve skutečnosti je však maďarský volební systém ve svých důsledcích výhodný pro větší strany a má většinový účinek. V Maďarsku je platná 5% volební klausule.

Činnost parlamentu může být ukončena před vypršením řádného čtyřletého funkčního období na základě vlastního rozhodnutí parlamentu, nebo v okamžiku, kdy parlament rozpustí prezident republiky, který tak může učinit pouze tehdy, když parlament v období jednoho roku minimálně čtyřikrát vysloví nedůvěru vládě, nebo pokud v případě pádu vlády parlament nezvolí v průběhu čtyřiceti dnů žádného z prezidentem navržených kandidátů do funkce premiéra. Další podmínkou rozpuštění maďarského parlamentu je vypsání nových voleb prezidentem republiky. V případě rozpuštění musí být nový parlament zvolen nejpozději do tří měsíců.

Poslanecký mandát zaniká s ukončením činnosti parlamentu, smrtí poslance, konstatováním neslučitelnosti výkonu poslaneckého mandátu s výkonem jiné funkce (rozhodují 2/3 přítomných poslanců), rezignací nebo ztrátou volebního práva. Výkon funkce poslance je neslučitelný s výkonem funkce prezidenta republiky, soudce Ústavního soudu, parlamentního komisaře (ombudsmana), předsedy a podpředsedy Státního účetního dvora, s výkonem soudcovského povolání, funkce státního zástupce a s pracovním zařazením v orgánu státní správy (s výjimkou funkce člena vlády a politického státního tajemníka). Poslancem maďarského Národního shromáždění nemůže být profesionální příslušník ozbrojených sil, policie a pořádkových sil.

Podle Ústavy má maďarské Národní shromáždění přinejmenším následující pravomoci: schvalování Ústavy Maďarské republiky, tvorbu zákonů, stanovení společensko-hospodářského plánu, schvalování státního rozpočtu a jeho závěrečného účtu, rozhodování o programu vlády, uzavírání významnějších mezinárodních smluv, rozhodování o vyhlášení válečného stavu a o uzavření míru, vyhlášení výjimečného stavu a ustavení **Rady obrany**

vlasti v případě válečného stavu nebo válečného nebezpečí, vyhlášení stavu nouze, rozhodování o nasazení maďarských ozbrojených sil na území republiky a mimo něj, rozhodování o použití cizích ozbrojených sil na maďarském území a o využití tohoto území jako východiska pro akce ozbrojených sil jiných států, rozhodování o účasti maďarských ozbrojených sil v mírových operacích a při humanitárních misích na zahraničních válčích, rozhodování o rozmístění maďarských ozbrojených sil v zahraničí a cizích ozbrojených sil na maďarském území, rozpouštění místních zastupitelstev, jejichž činnost odporuje Ústavě, rozhodování o území, názvu a sídelním městě žup, přiznávání zvláštního statutu městům, vytváření obvodů hlavního města a vyhlášení amnestie. Parlament dále podle Ústavy volí prezidenta republiky, předsedu vlády, členy Ústavního soudu, parlamentní komisaře (ombudsmany), předsedu a podpředsedy Státního účetního dvora, předsedu Nejvyššího soudu a vrchního státního zástupce.

Hlavním posláním parlamentu je **legislativní činnost**, ovšem **právo zákonodárné iniciativy** přísluší také prezidentovi republiky, vládě, všem parlamentním výborům a poslancům. Schválený návrh zákona podepisuje předseda parlamentu a postupuje jej prezidentovi republiky, který může ve lhůtě patnácti dní (požádal-li předseda parlamentu o urychlené vyřízení, pak ve lhůtě pěti dní) vrátit návrh zákona s připomínkami parlamentu. Parlament o návrhu zákona opět hlasuje, přičemž podmínky pro schválení se neliší od prvního hlasování. Je-li návrh zákona znovu schválen, musí jej prezident republiky podepsat a vyhlásit do pěti dnů. V případě, že prezident republiky obdrží schválený návrh zákona k podpisu a vyhlášení poprvé a má pochybnost o ústavnosti návrhu zákona nebo některé jeho části, může návrh zákona v uvedené lhůtě postoupit Ústavnímu soudu k přezkoumání. Shledá-li Ústavní soud návrh zákona nebo některou jeho část jako protiústavní, vrátí prezident republiky takový návrh zákona parlamentu. V opačném případě je prezident republiky do pěti dnů povinen návrh zákona podepsat a vyhlásit. Návrh zákona předložený k referendu podepisuje prezident republiky pouze tehdy, byl-li potvrzen v referendu.

Maďarský **parlament zasedá dvakrát do roka na jarní a podzimní řádné schůzi**. Na základě písemné žádosti prezidenta republiky, vlády nebo pětiny poslanců musí předseda parlamentu svolat mimořádnou schůzi nebo mimořádné zasedání. V posledních letech se průběh schůzí změnil dvakrát: V roce 1998 prosadila pravicová většina schéma, podle něhož parlament jednal v plénu pouze každý třetí týden, zatímco ostatní týdny byly určeny např. k jednáním ve výborech. Strany MSZP a SZDSZ s třítydenním schématem od počátku

nesouhlasily, protože v něm spatřovaly omezení kontrolní funkce parlamentu vůči vládě, a po svém vítězství ve volbách roku 2002 znovu zavedly každotýdenní plenární jednání.

V parlamentu hrají významnou úlohu **stále parlamentní výbory**, jejichž struktura kopíruje rozdělení vládních resortů. Výbory mají právo zákonodárné iniciativy, kterého však využívají relativně málo, a proto je jejich role spatřována hlavně v selekci předloh zákonů (předloha jde ještě před prvním projednáním v plénu do příslušných výborů, a pokud nezíská podporu žádného výboru, není postoupena k všeobecné rozpravě, nýbrž je vrácena předkladateli) a v možnosti prosadit do předloh zákonů pozměňovací návrhy (zda příslušný výbor podporuje či nepodporuje jednotlivé poslanecké pozměňovací návrhy, resp. zda sám předkládá pozměňovací návrhy, má velký vliv na výsledek plenárního projednávání předloh).

Maďarský ústavní pořádek zná vedle výkonu zákonodárné moci prostřednictvím volených zástupců také **přímé hlasování v instituci referenda**. Předmětem referenda mohou být hlavně otázky spadající do pravomoci parlamentu, a to kromě státního rozpočtu a jeho provádění, daní a poplatků, povinností vyplývajících z platných mezinárodních smluv, ustanovení Ústavy upravujících instituci referenda a petiční akce, personálních záležitostí spadajících do pravomoci parlamentu, otázek zřizování, transformace a rušení institucí, rozpuštění parlamentu, vládního programu, vyhlášení válečného stavu, výjimečného stavu a stavu nouze, zahraničního nebo vnitrostátního použití ozbrojených sil, rozpuštění místních zastupitelstev a amnestie. **Ústava rozlišuje referendum závazné a konzultativní**. Vypsání referenda je povinné, pokud se pro něj písemně vyslovalo alespoň 200 000 občanů s aktivním volebním právem. Výsledek takového referenda je pro parlament závazný. Konzultativní referendum může parlament vypsát na základě iniciativy prezidenta republiky, vlády, třetiny poslanců nebo alespoň 100 000 občanů disponujících aktivním volebním právem. Výsledek závazného referenda je platný pouze tehdy, pokud více než polovina platně hlasujících voličů a zároveň více než čtvrtina všech oprávněných voličů odpoví na danou otázku shodně.

Jinou formou přímé účasti občanů na legislativním procesu jsou **petiční akce**, jejichž pomocí může minimálně 50000 voličů iniciovat zařazení petičního návrhu do programu parlamentního jednání. Parlament je povinen petiční akcí iniciovanou záležitost projednat.

2.2 Výkonná moc: prezident a vláda Maďarské republiky

2.2.1 Prezident

Prezident Maďarské republiky je hlavou státu, dohlíží na demokratické fungování státu a je vrchním velitelem ozbrojených sil. **Prezidenta republiky volí parlament na pětileté funkční období, přičemž znovuzvolení téže osoby je možné jen jedenkrát. Prezidentem může být zvolen kterýkoliv maďarský občan s aktivním volebním právem, který dosáhl věku 35 let.** Kandidát musí být navržen přinejmenším padesáti poslanci parlamentu, přičemž každý poslanec může navrhnout pouze jednoho jediného kandidáta. Volba prezidenta je tajná. V prvním kole se prezidentem stává kandidát, který získal podporu 2/3 poslanců; pokud není prezident zvolen v prvním kole, koná se druhé kolo, v němž je kandidatura opět podmíněna shromážděním padesáti písemných návrhů podle stejných podmínek. Ve druhém kole je pro zvolení rovněž potřebná dvoutřetinová většina. Pokud podpory žádný z kandidátů nedosáhne, přistupuje se ke kolu třetímu, v němž kandidují dva nejúspěšnější kandidáti z druhého kola. Ve třetím kole je zvolen kandidát, který získá nadpoloviční většinu přítomných poslanců. K volbě musí dojít nejpozději třicet dnů před vypršením funkčního období dosavadního prezidenta, resp. v případě, že prezidentův mandát zanikl předčasně, do třiceti dnů od zániku mandátu. V prvně jmenovaném případě se nově zvolený prezident ujímá úřadu v den vypršení funkčního období dosavadního prezidenta, ve druhém případě osmý den po vyhlášení výsledku volby. Podmínkou nástupu do funkce je složení přísahy před Národním shromážděním. Výkon funkce prezidenta republiky je neslučitelný s jakoukoliv jinou státní, společenskou nebo polickou funkcí. Mandát prezidenta zaniká vypršením funkčního období, smrtí, více než devadesátidenním obdobím, v jehož průběhu prezident není schopen vykonávat své funkce, konstatováním neslučitelnosti s jinou funkcí, odstoupením nebo zbavením funkce. Prezident je chráněn imunitou.

Prezident republiky reprezentuje stát, uzavírá mezinárodní smlouvy (v některých případech s předchozím souhlasem parlamentu), pověřuje a přijímá velvyslance a vyslance, vyhláší parlamentní volby a volby do místních samospráv, volby do Evropského parlamentu a celostátní referenda. Může se zúčastnit jednání Národního shromáždění a vystoupit na něm, může parlamentu navrhnout opatření nebo iniciovat referendum. Prezident jmenuje a odvolává státní tajemníky, předsedu a podpředsedy Maďarské národní banky a vysokoškolské profesory. Prezident pověřuje a odvolává rektory vysokých škol, jmenuje soudce, generály a potvrzuje ve funkci předsedu Maďarské akademie věd. Dále uděluje tituly, řády a vyznamenání, uděluje individuální milosti a rozhoduje ve věcech státního občanství. S výjimkou reprezentace státu, stanovení termínu voleb a referenda, vystupování v parlamentu,

podávání návrhu na opatření parlamentu a iniciace referenda musí být všechny prezidentovy akty kontrasignovány předsedou vlády nebo příslušným ministrem. Ve výjimečném stavu prezident republiky předsedá Radě obrany vlasti, a pokud ve stavu nouze nemůže zasednout parlament, rozhoduje o nasazení ozbrojených sil. **Nemůže-li prezident republiky dočasně vykonávat funkci**, nebo zanikl-li z jakéhokoliv důvodu mandát dosavadního prezidenta a nový prezident ještě nebyl zvolen, přechází prezidentské pravomoci na předsedu parlamentu, ovšem s výjimkou práva suspensivního veta, pravomoci postoupit zákon Ústavnímu soudu k přezkoumání, rozpuštění parlamentu a udělování amnestie osobám, které nebyly pravomocně odsouzeny.

2.2.2 Vláda Maďarské republiky

Vláda je složena z předsedy vlády a ministrů. **Premiéra** volí parlament nadpoloviční většinou hlasů na návrh prezidenta Maďarské republiky. Podle maďarské Ústavy Národní shromáždění rozhoduje s volbou předsedy vlády o přijetí vládního programového prohlášení. Ministry jmenuje a odvolává prezident republiky na návrh předsedy vlády. Po sestavení vlády skládají členové vlády v parlamentu slib. Mandát vlády končí ustavením nově zvoleného parlamentu, odstoupením předsedy vlády, resp. vlády jako celku, smrtí předsedy vlády, jeho pozbytím volebního práva, konstatováním neslučitelnosti výkonu funkce předsedy vlády s jinou funkcí vykonávanou touž osobou nebo vyslovením nedůvěry premiérovi parlamentem. Návrh na vyslovení nedůvěry předsedovi vlády může podat pětina poslanců parlamentu, přičemž součástí návrhu musí být jméno nového kandidáta na post premiéra. Vyslovení nedůvěry premiérovi je současně vyslovením nedůvěry vládě jako celku, tzn., že parlament nemůže vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům. Po skončení mandátu vlády úřaduje končící vláda až do sestavení vlády nové. Pravomoci odstupující vlády jsou omezeny tak, že nemůže uzavírat mezinárodní smlouvy a nařízení může vydávat jen v neodkladných případech, a to na základě výslovného zmocnění zákonem.

Silné postavení předsedy vlády se odráží i v institucionálním řešení vládního aparátu: premiérovi je podřízen Úřad předsedy vlády, který svou strukturou do jisté míry kopíruje strukturu vládních resortů. Na základě doporučení příslušných poradců Úřadu předsedy vlády premiér zasahuje do řízení jednotlivých resortů, přičemž jeho zásahy nemusejí být vždy v souladu se záměry příslušného resortního ministra.

2.3 Soudní moc: Ústavní soud a řádné soudy

Ústavní soud, zřízený zákonem č. XXXII z 30. října 1989, stojí mimo veškerou soudní soustavu a jeho hlavním úkolem je přezkoumávání ústavnosti právních norem. Ústava dává Ústavnímu soudu pravomoc zrušit zákon či jinou právní normu, jestliže Ústavní soud konstatuje protiústavnost zákona nebo jiné právní normy. Jedenáct soudců Ústavního soudu volí parlament dvoutřetinovou většinou na návrh komise složené ze zástupců parlamentních politických stran; každá strana má v komisi po jednom zástupci. Soudci Ústavního soudu nemohou být členy politických stran a nemohou také vyvíjet žádnou jinou politickou činnost. **Postavení maďarského Ústavního soudu je relativně silné**, a to vzhledem k možnostem, které má v souvislosti se zasahováním do zákonodárné pravomoci parlamentu. Legislativní proces zahrnuje institut předběžné kontroly ústavnosti právních norem, která Ústavnímu soudu umožňuje konstatovat protiústavnost normy ještě před jejím vyhlášením. Právo iniciovat předběžnou kontrolu ústavnosti má prezident republiky. Ústavní soud zasahuje do legislativního procesu také díky své pravomoci stanovit termín, do něhož musí parlament odstranit Ústavním soudem konstatovaný protiústavní stav způsobený absencí legislativní úpravy. Ústavnímu soudu jako jedinému maďarskému soudu přísluší interpretace maďarské Ústavy. V souvislosti s některými dosavadními nálezy byl Ústavní soud opakovaně podrobován kritice za překračování hranice výkladu ústavního textu a nárokování si zákonodárné funkce (kritika legislativního aktivismu).

Podle maďarské Ústavy vykonávají moc soudní **Nejvyšší soud Maďarské republiky, soudní tabule** (odvolací soudy, které jsou novým prvkem a v současnosti se postupně vytvářejí), **soud pro hlavní město a župní soudy, místní soudy a pracovněprávní soudy**. Pro kauzy, které souvisejí s výkonem služby v ozbrojených silách a u policie, jsou na obecných soudech zřízeny zvláštní **vojenské rady (vojenské soudy)**. Úkolem Nejvyššího soudu Maďarské republiky coby nejvyššího orgánu soudní moci je zajišťovat jednotu právní praxe, takže jeho rozhodnutí v této oblasti jsou pro všechny soudy závazná. Předsedu Nejvyššího soudu volí parlament na návrh prezidenta republiky, ke zvolení je potřebná dvoutřetinová většina všech poslanců. Ústava dává od roku 1998 správu soudnictví do kompetence **Celostátní rady soudnictví**, čímž je výrazně omezena možnost vlády a ministerstva spravedlnosti zasahovat do chodu soudní soustavy. Ústava také předpokládá účast orgánů soudcovské samosprávy (soudcovských rad) na výkonu správy soudnictví.

4. MAĎARSKÁ ÚSTAVA

4.1 Geneze současné ústavy

Psanou ústavu získalo Maďarsko až v roce 1949. Současné ústavní zřízení vychází z událostí z podzimu 1989 a léta 1990. **23. října 1989 došlo k rozsáhlé novele ústavy společně s vyhlášením Maďarské republiky.** Hlavním motivem pro vznik novely ústavy bylo vytvoření institucí právního státu, ústavní zakotvení základních práv a svobod a taktéž prostředků na jejich ochranu. Z ústavy byl odstraněn článek o zakotvení vlády jedné politické strany a naopak došlo k obnově funkce prezidenta republiky. V problematice úpravy legislativního procesu byl zaveden obecný princip pro přijímání zákonů, který se zmiňuje o dvoutřetinovém souhlasu většiny poslanců. Novela ústavy byla doplněna demokratizačními zákony, např. o Ústavním soudu, politických stranách nebo volebním systému pro volby do parlamentu.

Dnešní verze maďarské ústavy vychází ze zákona číslo XX z roku 1949, který dosud prošel několika novelami. K přijetí nového ústavního zákona tak sice nedošlo, ale díky množství ústavních změn byl naplněn nový, demokratický rámec ústavy. Snahy o vznik nového ústavního textu můžeme pozorovat od samého počátku ústavních reforem. Největší úsilí lze sledovat v letech 1995–1997 u vládní koalice Maďarské socialistické strany (MSZP) a SZDSZ, která vytvoření nové ústavy zahrнула do svých programových cílů. V květnu 1995 koalice uzavřela s parlamentními stranami dohodu. Přijetí nové ústavy bylo podmíněno shodou nejméně pěti z šesti parlamentních politických stran a 80% většinou poslanců. Na vypracování ústavy se podílel speciální parlamentní výbor. Počátkem roku 1996 se konala diskuse, během níž se probíraly otázky nové ústavní koncepce. K výsledkům diskuze přihlédlo parlamentní plénum, které v létě 1996 hlasovalo o pozměňovacích návrzích. Zde však došlo k nepředvídané situaci, v níž se část socialistických poslanců postavila proti. Nové pozměňovací návrhy nebyly schváleny, návrh se vrátil k přepracování a znovu se o něm rozhodovalo koncem roku 1996. Konečný návrh sice dosáhl požadované dvoutřetinové většiny, ale nedošlo ke splnění podmínky širokého konsensu. Důvodem byla skutečnost, že poslanci Nezávislé malorolnické strany (FKGP) a Křesťansko-demokratické strany lidové (KDNP) hlasovali proti a poslanci MDF se hlasování zdrželi. Otázka přípravy nové ústavy se postupem času stala tématem, které již nestálo v centru pozornosti politických stran. V současné době je stále platný ústavní zákon č. XX/1949, který je často kritizován pro svou nepřehlednost: z původních osmasedmdesáti paragrafů jich beze změn zůstalo pouhých osm.

Zcela změněných článků bylo devětapadesát, částečně změněno jich bylo jedenáct. Nově vytvořených článků bychom napočítali devětadvacet. Počet hlav se zvýšil z devíti na patnáct.

4.2 Struktura ústavního textu

Text maďarské ústavy se po úvodní preambuli skládá ze čtrnácti hlav, přičemž poslední hlava má charakter závěrečných ustanovení. První hlava (obecná ustanovení) vedle definice Maďarska coby republiky pojednává také o odpovědnosti Maďarské republiky za osud Maďarů žijících za hranicemi státu. Následující hlavy jsou věnovány institucím maďarského parlamentu (II.), prezidenta (III.) a ústavního soudu (IV.). Pátá hlava je věnována osobám parlamentního ombudsmana pro státoobčanská práva a práva národnostních menšin (ombudsmani, jejichž zákonnou povinností je předkládat parlamentu výroční zprávy o činnosti, jsou voleni parlamentem dvoutřetinovou většinou hlasů, a to na návrh prezidenta republiky). Šestá hlava pojednává o Státním účetním dvoru a Maďarské národní bance: **státní finanční komora** je parlamentní orgán, který se zabývá správou a kontrolou finanční a ekonomické oblasti státu, a **Maďarská národní banka** dohlíží na stabilitu měny, emisi peněz a regulaci finančního obratu (prezidenta banky jmenuje na období šest let prezident Maďarské republiky). Další hlavy ústavního zákona pojednávají o vládě (VII.), ozbrojených a represivních složkách státu (VIII.), místní samosprávě, organizaci soudnictví, státních zastupitelstvih, základních právech a povinnostech, zákonných opatřeních při konání voleb a hlavním městě a národních symbolech Maďarské republiky (hlavy IX–XIII). Závěrečná ustanovení mj. zakotvují úpravu vypsání referenda o vstupu Maďarska do EU.

Maďarský ústavní systém je českému ústavnímu systému velmi podobný. Obě republiky jsou klasifikovány jako parlamentní, prezident má roli spíše reprezentanta státu v zahraničí. Maďaři na rozdíl od České republiky nezahrnuli přímo do ústavy listinu lidských práv a svobod, lidská práva jsou zde ošetřena ve zvláštní hlavě. Zvláštností je např. první hlava, která se týká obecných ustanovení. Tady na rozdíl od české ústavy najdeme i ustanovení odborů nebo deklarovanou podporu vzdělávání mladých lidí. **Velký důraz je v maďarské ústavě kladen na střet zájmů.**